

Maatschappelijke oriëntatie in België: Analytisch rapport

**Auteurs: Sanne van de Pol, Prof. dr. Dirk Vanheule,
Centrum voor Migratie en Interculturele Studies, Universiteit Antwerpen**

April 2018

Content

I.	Nationale wetgeving en fundamentele rechten in maatschappelijke oriëntatie	4
1.	Basisprincipes van de Grondwet en andere maatschappelijke waarden	4
2.	Het verbod op en bescherming tegen discriminatie	6
II.	Onderwijsmethoden gericht op nationale en fundamentele rechten	8
1.	Profiel en opleiding van de docenten	8
2.	Onderwijsmethoden	8
3.	Inclusie van de ontvangende samenleving in maatschappelijke oriëntatie	9
4.	Casus: Maatschappelijke oriëntatie in Antwerpen	9
5.	Casus: <i>formation à l'intégration citoyenne</i> in Charleroi	10
III.	De impact van (fundamentele) rechten en vrijheden in maatschappelijke oriëntatie.....	11
1.	Bestaande periodieke en ad hoc evaluaties van het onderwijs	11
2.	Indicatoren van de evaluaties	12
IV.	Conclusies en aanbevelingen	14
	Bibliografie.....	16

Alvorens we aan dit analytisch rapport beginnen, is het belangrijk een overzicht te geven van de materialen van maatschappelijke oriëntatie, zoals samengesteld door de Vlaamse en Waalse instellingen. Voor meer informatie omtrent de opzet van het beleid verwijzen we graag naar het eerder verschenen rapport 'Maatschappelijke oriëntatie in kaart gebracht: België'. Deze is op de website van RACCOMBAT te downloaden.

In Vlaanderen wordt maatschappelijke oriëntatie onderwezen in een cursus van 60 uur. Hoe is deze cursus opgezet? Een document van 18 pagina's 'maatschappelijke oriëntatie: algemene doelstelling' (niet publiekelijk beschikbaar) is ontwikkeld door het Agentschap Integratie en Inburgering, Atlas Antwerpen en INGent om de minimale doelstellingen van de cursus vast te leggen. Docenten worden geacht om hun lessen hierop te baseren. In dit document vinden we 11 leeromgevingen die manieren geven om vaardigheden aan te leren of over te brengen die centraal staan in het Vlaams inburgeringsbeleid. Deze leeromgevingen zijn:

1. Stad en land;
2. Verblijfssituatie;
3. Gezin;
4. Werk;
5. Wonen;
6. Gezondheid;
7. Onderwijs;
8. Publieke dienstverlening;
9. Mobiliteit;
10. Consumptie;
11. Vrije tijd.

Zoals eerder uiteengezet in het rapport 'Maatschappelijke oriëntatie in kaart gebracht: België', staan normen en waarden naast de vaardigheden centraal in inburgering. Binnen deze meer praktische conceptuele onderwerpen komen conceptuele zaken ook aan bod. Op de website van het Agentschap Integratie en Inburgering lezen we dat deze impliciet verwerkt zijn in de cursus. Er zijn 5 waarden die erg belangrijk zijn voor het leven in Vlaanderen: vrijheid, gelijkheid, solidariteit, respect en burgerschap. Deze 5 waarden bestaan binnen 3 stelsels van waarden en normen: democratie, democratische rechtsstaat, en het pluralisme. In de praktijk wordt er echter vaak nadruk gelegd op praktische zaken. Iedere cursus is anders en docenten hebben hun klas en hun cursisten als uitgangspunt. Niet elke leeromgeving wordt behandeld en docenten hebben de vrijheid om hun eigen pedagogische keuzes te maken. In dit analytisch rapport gebruiken we 'maatschappelijke oriëntatie: algemene doelstelling' tezamen met informatie verkregen via participatieve observatie, interviews en gerichte informatieverzoeken bij instellingen die inburgering en maatschappelijke oriëntatie aanbieden.

In Wallonië behandelt het burgerschapsonderwijs een breed scala aan onderwerpen. In de wetgeving is vastgelegd dat dit onderwijs minstens 20 uur in beslag neemt. Er bestaan twee soorten onderwijs: de *ateliers d'orientation citoyenne* (voor taalniveau onder A2) en de *formation à l'intégration citoyenne*, voor hen met een taalniveau boven A2. Het is in deze tweede variant dat onderwerpen die voor RACCOMBAT interessant zijn besproken worden. De *ateliers* zijn minder gericht op deze conceptuele, abstracte en ingewikkelde onderwerpen. We richten ons in dit rapport dan ook op de *formation à l'intégration citoyenne*.

Als we naar de structuur van de *formation d'intégration citoyenne* (vanaf taalniveau A2) kijken zien we 6 modules en een interlude.

1. Creatie van een solide basis voor interculturele communicatie;
2. Zijn en ageren binnen nieuwe politieke contexten;

3. Zijn en ageren in nieuwe professionele en onderwijsgerelateerde contexten;
Interlude: Sociale bescherming en financiering van de staat;
4. Zijn en ageren in nieuwe sociaal-culturele contexten;
5. Dagelijks leven;
6. Ik en mijn familie.

Elk van deze onderwerpen is weer onderverdeeld in andere onderwerpen. Er wordt ook steeds aan aantal uur aangegeven dat men adviseert hieraan te besteden. Niet alle onderwerpen zijn verplicht maar docenten wordt vriendelijk gevraagd om zich in ieder geval te richten op een algemene presentatie van de staat, de federale staat in België, stemmen, politiek pluralisme, de constitutionele monarchie, de scheiding van de machten en de rechtsstaat de neutraliteit van de staat, de presentatie van de sociale bescherming, de financiering van de staat, wonen, gezondheidszorg en onderwijs. DISCRI geeft docenten een opleiding om dit onderwijs te geven en onderhoudt een server met een grote hoeveelheid lesmateriaal. De docent bepaalt welke onderwerpen uiteindelijk aan bod komen want de informatie op de server is veel te uitgebreid om geheel te behandelen. Per onderwerp zijn er informatiebladen beschikbaar met samenvattingen en ook andere documenten met bijv. foto's en voorbeeldopdrachten. Door sommige onderwerpen binnen de modules zijn er tot 15 documenten beschikbaar om de voorbereiding van de docent te ondersteunen. Sommige documenten zijn handzaam, kort en bondig maar anderen bestaan uit erg lange, juridische, ingewikkelde teksten. Docenten bepalen wat ze gebruiken. In wat hieronder volgt worden enkele onderwerpen binnen de modules meer in diepgang besproken.

Ostbelgien, de Duitstalige gemeenschap in België, heeft in 2018 ook inburgeringsbeleid geïntroduceerd. Het is echter te vroeg om al conclusies te trekken over de inhoud en het functioneren hiervan. Daarnaast is het qua omvang beperkt in vergelijking met Vlaanderen en Wallonië. Het wordt in dit rapport verder niet besproken.

I. Nationale wetgeving en fundamentele rechten in maatschappelijke oriëntatie

1. Basisprincipes van de Grondwet en andere maatschappelijke waarden

In de cursus maatschappelijke oriëntatie staan vijf waarden centraal die erg belangrijk zijn voor het leven in Vlaanderen: vrijheid, gelijkheid, solidariteit, respect en burgerschap. Deze 5 waarden bestaan binnen 3 stelsels van waarden en normen: democratie, democratische rechtsstaat, en het pluralisme. In de praktijk wordt er echter vaak nadruk gelegd op praktische zaken, ten koste van deze meer abstracte concepten. We bekijken nu het document waarin de minimale doelstellingen van de cursus maatschappelijke oriëntatie worden uiteengezet en de relevante leeromgevingen. In de eerste leeromgeving 'Stad en Land' is een van de vaardigheden 'een beeld krijgen van enkele belangrijke basisrechten en -plichten die in de Belgische Grondwet staan omschreven en reflecteren wat dit voor hen betekent'¹. Hier dient een lijn getrokken te worden van de Grondwet naar de levens van de deelnemers in de cursus. In de paragraaf omtrent de activiteiten in de les, zien we 'de belangrijkste basisrechten en -plichten schetsen die in de Belgische Grondwet staan omschreven en 'samen met de inburgeraar reflecteren over wat deze basisrechten en -plichten voor hem betekenen' en 'samen met de inburgeraar stilstaan bij democratie en België als democratische rechtsstaat'.² Voorbeelden van basiswaarden die hier behandeld kunnen worden zijn gelijkheid (gelijkheid arm en rijk,

---

¹ Agentschap Integratie en Inburgering, Maatschappelijke oriëntatie, p.4.

man en vrouw) en respect (voor religie, mening, wetten, diversiteit). Er wordt echter geen expliciete interpretatie gegeven van wat de belangrijkste rechten en plichten in de Grondwet zijn. In de leeromgeving 'Onderwijs' wordt ook verwezen naar de Grondwet. Het wordt uitgelegd dat vrije onderwijskeuze, het recht op onderwijs en de leerplicht tot 18 jaar in de Belgische Grondwet staan beschreven.³ In de leeromgeving 'Publieke diensverlening' wordt solidariteit behandeld samen met de rechten en plichten die hieruit voortkomen.⁴

In Wallonië is een veelvoud van documenten geanalyseerd om de Grondwet en centrale waarden in de maatschappij terug te vinden in het burgerschapsonderwijs. In Module 2: Zijn en ageren binnen nieuwe politieke contexten, vinden we meerdere verwijzingen. Opvallend genoeg is er geen verwijzing naar de Grondwet of andere maatschappelijke waarden in het informatieblad over de presentatie van de Staat⁵. Het volgende blad 'België: parlementaire democratie – constitutionele monarchie - *état de droit* – scheiding der machten⁶ bevat meer relevante informatie. Er wordt uitgelegd dat België een democratie is en wat dat inhoudt. Verder wordt er besproken dat België een monarchie is maar dat de verkozen regering de leiding van het land heeft. Leden van de regering moeten de Grondwet respecteren. De Grondwet legt de structuur van de Staat vast, alsmede de rechten en vrijheden van de burger. Voorbeelden van wat de Grondwet inhoudt: Belgen zijn gelijk voor de wet, gelijkheid van mannen en vrouwen, elk kind heeft recht op morele, fysieke, psychologische en seksuele integriteit, iedereen heeft recht op onderwijs in lijn met fundamentele rechten en vrijheden.

De docent kan ook meer informatie verkrijgen en delen van de Grondwet downloaden. Het informatieblad is ook gewijd aan de scheiding der machten: de wetgevende macht, de rechterlijke macht en de uitvoerende macht. Dit is vastgelegd in de Grondwet. Het informatieblad eindigt met uitleg over België als *état de droit*. Hiervoor dient de Staat aan verschillende zaken te voldoen: de principes van rechtmatigheid, gelijkheid en de scheiding der machten. Rechtmatigheid houdt in dat wetten bovenliggende normen, zoals de Grondwet respecteren, evenals internationale verdragen zoals het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens. Gelijkheid impliceert dat elk individu (of organisatie) de toepassing van een juridische norm in vraag kan stellen wanneer deze niet in lijn is met superieure wetgeving. Men kan ook protesteren tegen een wet wanneer deze niet in lijn is met de Grondwet. Tot slot ontvangt de docent links naar de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, het Charter van de Europese Unie en het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens. In module 4 'Zijn en ageren in nieuwe sociaal-culturele contexten', vinden we een relevant onderwerp dat niet meer in de *Formation à l'Intégration Citoyenne* opgenomen is maar dat wel nog terug te vinden is op de server. Het gaat over de rechten en de grenzen van de praktische beleving van religie.⁷ De vrijheid om een religie uit te oefenen is vastgelegd in de Grondwet. De grondrechten betreffende religie worden uiteengezet en een deel van de informatie is gewijd aan uiterlijke kenmerken van religie. Verdere verdieping van de docent zelf wordt aangeraden.

In de grote hoeveelheid informatie die aangeboden wordt, dienen docenten zelf de keuzes te maken aan de hand van de beschikbare tijd, de interesses van de groep en het taalniveau dat zij hebben. In de informatiebladen worden de belangrijkste principes uit de Grondwet zowel als rechten als plichten gepresenteerd. Er wordt hier geen speciale uitleg gegeven voor de rechten en plichten van vreemdelingen. In een aanvullend document van 2 pagina's over fundamentele rechten, wordt er wel melding van gemaakt, als er staat dat alle personen op Belgisch grondgebied (incl. vreemdelingen) van bescherming kunnen genieten.

---

² Agentschap Integratie en Inburgering, Maatschappelijke oriëntatie, p.5.

³ Agentschap Integratie en Inburgering, Maatschappelijke oriëntatie, p.13.

⁴ Agentschap Integratie en Inburgering, Maatschappelijke oriëntatie, p.14.

⁵ DISCRI, Module 2, Fiche N°2

⁶ DISCRI, Module 2, Fiche N°3

⁷ DISCRI, Module 4, Fiche N°4

2. Het verbod op en bescherming tegen discriminatie

In Vlaanderen wordt discriminatie voor het eerst besproken in de leeromgeving gewijd aan gezin en familie. Hier worden onder andere seksualiteit en gender behandeld, waarop genoemd wordt dat Belgische wetgeving beschermt tegen discriminatie op vlak van sexe, gender of seksuele geaardheid.⁸ De centrale waarde van gelijkheid kan hier uitgelegd worden als het hebben van gelijke rechten en plichten binnen huwelijk en scheiding. Opvallend genoeg is er in de minimale doelstellingen geen verwijzing naar discriminatie kunnen de leeromgevingen van werk en huisvesting. De focus ligt daar op wat men zelf kan doen om werk te krijgen en welke houding hierbij gewenst is.⁹ Discriminatie kan hier wel behandeld worden als men er om vraagt. Ook belangrijke instellingen en organisaties en relevante juridische en administratieve procedures kunnen aan bod komen wanneer men er in de les naar vraagt. Houdt echter wel in het achterhoofd dat docenten niet juridisch geschoold zijn en dat deze procedurele zaken ook voor hen al ingewikkelde materie zijn.

In Wallonië is er geen algemene module gewijd aan discriminatie. In plaat daarvan vinden we het onderwerp verspreid terug in de informatie voor docenten. Zie bijvoorbeeld Module 2 'Zijn en ageren in nieuwe politieke contexten', hier beeldt een kleurrijk document in 2 pagina's de basis van fundamentele rechten en vrijheden uit.¹⁰ Elke vorm van discriminatie is verboden, bijvoorbeeld discriminatie op het gebied van werk, huisvesting administratieve en private dienstverlening. In Module 1 'de basis creëren voor interculturele communicatie' komen vooroordelen, stereotypering en discriminatie aan bod. Dit maakt geen deel uit van de *formation à l'intégration citoyenne*, maar de docenten krijgen het lesmateriaal, zoals oefeningen en vragen, wel aangeboden. Verder is er uitgebreide informatie beschikbaar rond discriminatie op het gebied van arbeid en huisvesting. Hieronder bekijken we het aanbod rond arbeidsdiscriminatie.

In Module 3, 'zijn en ageren in nieuwe professionele en onderwijs gerelateerde contexten' vinden we meer informatie over discriminatie bij het zoeken naar werk en op de werkvloer.¹¹ Het verschil tussen deze twee soorten discriminatie wordt uitgelegd. De federale wetgeving van 10/05/2007 verbiedt discriminatie op grond van leeftijd, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, vermogen, geloof of levensbeschouwing, politieke overtuiging, syndicale overtuiging, taal, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, een fysieke of genetische eigenschap of sociale afkomst. Tijdens het selectieproces dienen kandidaten gelijk behandeld te worden. Er worden enkele uitzonderingen aangehaald en uitgelegd. Een voorbeeld is een bedrijf dat een oudere werknemer wil aannemen om publiciteit te maken voor een ouder publiek. Een ander voorbeeld is een school die een Moslim weigert aan te nemen voor het geven van hun religieus onderwijs. Discriminatie op de werkvloer wordt eveneens besproken. Een werkgever mag een werknemer niet anders en ongunstiger behandelen vanwege redenen op grond van etnische origine of ras, huidskleur religieuze overtuiging, handicap, leeftijd, seksuele geaardheid, politieke, filosofische of syndicale overtuiging. De werkgever is eveneens verantwoordelijk voor het gedrag van de andere werknemers.

Het wordt genoemd dat docenten erg aandachtig moeten zijn wanneer er over arbeidsdiscriminatie of discriminatie in het algemeen gesproken wordt. Er zijn zeer veel situaties waar discriminatie al dan niet bestaat en de analyse is complex. Docenten worden daarom aangemoedigd om inburgeraars door te verwijzen naar gespecialiseerde organisaties die situaties beter kunnen analyseren en kunnen uitleggen wat er eventueel aan te doen is.

3. Justitie en politie

⁸ Agentschap Integratie en Inburgering, Maatschappelijke oriëntatie, p.7.

⁹ Agentschap Integratie en Inburgering, Maatschappelijke oriëntatie, pp.9-10.

¹⁰ DISCRI, Droits fondamentaux

¹¹ DISCRI, Module 3 Fiche N°5

In Vlaanderen wordt met name gesproken over 5 centrale waarden: vrijheid, gelijkheid, solidariteit, respect en burgerschap. In de algemene doelstellingen wordt er niet geschreven over het onderscheid tussen administratieve overtredingen en criminele inbreuken. In dit document zien we in de 11 leeromgevingen echter toch veel referenties naar wat het inhoudt om een goede burger te zijn. In de leeromgeving mobiliteit bijvoorbeeld, worden rechten en plichten uitgelegd, alsmede wat men moet doen bij een ongeval en waarom zwartrijden niet toegestaan is.¹² Verder kan de structuur van de politie aan bod komen wanneer men er naar vraagt of wanneer er een studiebezoek aan de politie op de planning staat. Dit geldt eveneens voor het justitieel apparaat. Het kan behandeld worden wanneer er naar gevraagd wordt.

In Wallonië is er geen module of onderwerp dat dit onderwerp in zijn geheel behandelt. In plaats daarvan vinden we het verspreid terug. Als we kijken naar de vraag wat een burger wel of niet mag of kan doen, dan vinden we dit terug in de interlude. Hier vinden we informatie over zwartwerk en de gevolgen hiervan. Politie kan hier ook behandeld worden maar dit gebeurt niet structureel. Toegang tot justitie is onderdeel van Module 5 gewijd aan het dagelijks leven. In de online database voor docenten staat dat het onderdeel is van de opleiding maar dat er geen lesmateriaal aanwezig is. We vinden er alleen twee secundaire bronnen die de docent mogelijks kunnen ondersteunen. Het eerste document wijdt uit over de *maisons de justice*, waar men heen kan gaan bij juridische problemen. Hun missie is om een ontmoetingsplek te zijn waar burgers' vertrouwen in het justitieel apparaat gesterkt wordt.

4. Schending van rechten

In Vlaanderen kan dit onderwerp behandeld worden als het toevallig aan bod komt, bijvoorbeeld in een gesprek over de actualiteit. Procedurele en diepgaande informatie over haatmisdrijven wordt over het algemeen niet gegeven. In een dergelijk geval kunnen personen wel doorverwezen worden.

Net als andere onderwerpen in Wallonië kan de schending van iemands rechten aan bod komen, maar niet structureel. Het hangt af van de docent en de ontwikkeling van de cursus. Aangezien het over wellicht erg persoonlijke zaken gaat, is het waarschijnlijk dat men in zo'n geval verwijst naar een maatschappelijk assistent.

5. Rechten van verdachten en beschuldigen

In Vlaanderen wordt dit onderwerp niet in alle cursussen aangekaart. In sommige cursussen is een bezoek aan de politie ingepland, en kan dit bij uitstek aan bod komen. Een politieagent zet dan uiteen hoe de politie werkt en wat de rechten van verdachten zijn. Mensen kunnen dan ook vragen stellen, wanneer ze hierin geïnteresseerd zijn. Een agent heeft ons uitgelegd dat het doel van deze bezoeken is om de angst voor politie weg te nemen zodoende dat mensen niet weglopen bij het zien van een agent. De politie dient juist benaderbaar te zijn.

In Wallonië lijkt dit onderwerp niet behandeld te worden in het online cursus materiaal. Misschien dat het her en der verspreid kort aangeraakt wordt, maar er is niet echt een onderwerp geheel aan gewijd. Eventuele behandeling hangt af van de ontwikkeling van de cursus, de vragen die er gesteld worden en de informatie die de docent graag wil overbrengen.

6. Juridische hulp

In de Vlaamse leeromgeving gewijd aan de verblijfssituatie is er niet echt een focus op rechtshulp maar wordt er wel aangegeven dat docenten moeten nadenken over de persoonlijke gevolgen van migratie op de eigen leefsituatie en

---

¹² DISCRI, Intermède – Modules 2 & 3

stilstaan bij de vraag of er nood is aan ondersteuning.¹³ In een dergelijk geval kunnen mensen verwezen worden naar andere organisaties om hulp te krijgen. In leeromgeving publieke dienstverlening krijgen de cursisten een beter inzicht in de diensten die hen zouden kunnen ondersteunen. In Antwerpen, de app 'welkom in Antwerpen' kan ook een manier zijn om in contact te komen voor juridische ondersteuning. Het intypen van discriminatie verwijst direct naar het lokale contactpunt van UNIA en onder het kopje administratie vinden we het onderdeel juridische informatie verblijf. Door hierop te klikken worden 5 relevante organisaties getoond, waaronder het bureau voor juridische bijstand.

In Wallonië wordt dit besproken in module 5, gericht op het dagelijks leven. In het online materiaal lezen we dat toegang tot justitie onderdeel is van de cursus, maar dat er geen ondersteunende documenten zijn. Dat klopt, achter dit thema vinden we enkel twee externe ondersteunende documenten. Een document wijdt uit over de *maisons de justice*, een organisatie die ondersteunt bij juridische problemen. Hun missie is om een contactpunt te zijn om het vertrouwen van burgers in het rechtssysteem te bevorderen. Een interview met een docent leert ons dat cursisten ook verwezen kunnen worden naar het gelijke kansen centrum UNIA. In één cursus had deze docent een vertegenwoordiger van UNIA uitgenodigd om de organisatie toe te lichten en meer te vertellen over discriminatie. In andere gevallen van discriminatie, of juridische problemen, kunnen mensen verwezen worden naar een maatschappelijk assistent. Deze organisatie had een voltijdse assistent op de locatie.

II. Onderwijsmethoden gericht op nationale en fundamentele rechten

1. Profiel en opleiding van de docenten

In Vlaanderen zijn er strikte criteria voor het onderwijzen van maatschappelijke oriëntatie en men dient er examens voor af te leggen. Talenkennis is belangrijk omdat het onderwijs in vele talen aangeboden wordt. Verder dienen kandidaten voldoende pedagogische ervaring te hebben en Nederlands te spreken. Docenten hebben verschillende achtergronden. Er zijn bijvoorbeeld docenten die in het verleden zelf inburgering hebben moeten volgen.

In Wallonië zijn er enkele voorwaarden verbonden aan het geven van dit type onderwijs. Men dient over een onderwijsdiploma te beschikken, minimaal 3 jaar ervaring in het volwassenenonderwijs, taalniveau C1 in het Frans en ze dienen bijscholing te volgen op het vlak van integratie en interculturaliteit om te leren over de zaken die ze zullen onderwijzen. Deze opleiding duurt een paar dagen en wordt aangeboden door DISCRI. Deze overkoepelende organisatie biedt ook informatiedagen, individuele begeleiding, en multiculturaliteit in (volwassen) onderwijs. De informatie op het online platform is hier heel belangrijk. Soms zijn er studiebezoeken of gastlezingen waarbij deelnemers in contact komen met mensen van buiten de onderwijsinstelling. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld een lezing door UNIA (gelijke kansen centrum). Dit soort lezingen zijn niet heel gebruikelijk maar kunnen in de cursus voorkomen.

2. Onderwijsmethoden

In Vlaanderen worden de meeste lessen gegeven door docenten die gewone lessen combineren met interactieve discussies en groepswork. De methode die gebruikt wordt heet CLIMOdiek en is een vorm van Cooperatief Leren in multiculturele context. Docenten beantwoorden niet simpelweg op de vragen en noden van de student. Ze worden daarentegen aangemoedigd om actief deel te nemen. Samen of alleen worden ze aangemoedigd om om te gaan met

---

¹³ Agentschap Integratie en Inburgering, Maatschappelijke oriëntatie, p.6.

situaties die ze in het dagelijks leven in Vlaanderen kunnen tegenkomen. Zelfredzaamheid en de houding van de inburgeraar zijn belangrijk. Naast werk in de klas kunnen er ook extra curriculaire activiteiten ondernomen worden zoals een stadswandeling, museumbezoek, een bezoek aan bijv. het Roze Huis of het Huis van de Gezondheid.

In Wallonië ondersteunt het DISCRI de onderwijsorganisaties in het vormgeven van hun cursus. In het materiaal dat zij aanbieden staat de interculturele methode centraal. Dit moedigt deelnemers bijvoorbeeld aan om uit te leggen hoe bepaalde zaken verliepen in het thuisland terwijl dit als startpunt genomen wordt voor de situatie hier. Sommige organisaties organiseren uitstappen maar dit is niet structureel. Het is niet in de wetgeving opgenomen en hangt af van de instelling die het onderwijs verzorgt.

3. Inclusie van de ontvangende samenleving in maatschappelijke oriëntatie

In Vlaanderen hangt de deelname van Belgen en andere inwoners van Vlaanderen af van de school. In Antwerpen wordt 'Stadsklap' georganiseerd, een soort groepsgesprek tussen inburgeraars en andere inwoners van de stad. Andere scholen nodigen zo nu en dan weer Belgen uit in de klas. Het is onduidelijk of alle onderwijsinstellingen dit doen maar er lijkt (alhoewel minimaal) ruimte beschikbaar om dit te doen.

In Wallonië is het eerder zeldzaam dat Belgen deelnemen in de les, de gedachte hierachter is dat deze lessen juist voor inburgeraars zijn opgezet. Soms nodigen docenten sprekers uit om bepaalde onderwerpen uit te leggen maar er zijn genoeg initiatieven buiten inburgering waarin contact wordt aangemoedigd tussen Belgen en nieuwkomers.

4. Casus: Maatschappelijke oriëntatie in Antwerpen

In Antwerpen zijn we aanwezig geweest bij een sessie maatschappelijke oriëntatie in het Frans met 14 aanwezigen, vooral uit Noord Afrika en gebieden ten zuiden van de Sahara. Het was hun vijfde les. De cursus wordt gegeven in een schoolgebouw waar ook kinderen schoollopen. In een aparte vleugel wordt inburgering verzorgd. Er zijn enkele klaslokalen en de docenten hebben ook kantoorruime tot hun beschikking.

De les begint deze middag met een gesprek over de actualiteit. Het is precies 2 jaar geleden dat de aanslagen in Brussel hebben plaatsgevonden. Verschillende cursisten willen er iets over kwijt. Eén iemand was zelfs aanwezig op de luchthaven om zijn vrouw op te halen en vertelt over de dramatische gebeurtenissen. Een andere gebeurtenis die de gemoederen bezighoudt is de groepsverkrachting van twee toeristen door vier jongeren met een migratieachtergrond. Na de actualiteit schakelen we over naar het thema van de dag: participatie.

De hele bijeenkomst is gewijd aan hoe je kunt deelnemen, actief kunt worden, hoe je uit kunt komen waar te heen wilt. Vorige week is er reeds gewerkt op deze vragen en mensen worden gevraagd om hun eigen integratie op dit moment een score te geven. De nummers 1 tot 10 hangen op de muur en men moet zelf ergens gaan staan. De docent legt niet uit wat integratie is wanneer daarnaar gevraagd wordt, mensen moeten dat voor zichzelf bepalen en ook waar ze zichzelf nu zien qua score. Voorbeelden die genoemd worden zijn, het hebben van een verblijfsvergunning, werk, maatschappelijke oriëntatie volgen, Nederlands spreken (of niet) zijn allemaal belangrijk voor integratie. Voor de meeste mensen is dit een lange lijst van zaken die nog niet in orde zijn en sommigen verlagen hun score. Na deze opdracht dienen ze te noteren wat ze gaan doen om de score te verbeteren en dit wordt in hierna volgende individuele gesprekken verder opgenomen. Ongeletterden en laag-geletterden worden geholpen bij het schrijven.

Voor de pauze wordt er verder ook uitgebreid aandacht besteedt aan de app 'Welkom in Antwerpen'. Deze app is voor iedereen gratis te downloaden en te gebruiken. Het werkt erg intuïtief en symbolen kunnen herkend worden door mensen die niet of nauwelijks kunnen lezen. Door op bepaalde plaatsen te drukken kan alle informatie ook voorgelezen worden. De docent moedigt iedereen aan om het te downloaden. De meesten hebben een smartphone en de anderen kunnen volgen op één van de vier beschikbare tablets. Dit intermezzo liet een moeilijke kwestie voor de docent zien. Een (ongeletterde) dame zei geen telefoon te hebben en heeft 40 minuten rondgekeken zonder iets te doen. Ook de tablet wilde ze niet zien. Later, tijdens de pauze zit ze op haar telefoon te spelen. Ze heeft op deze manier veel informatie gemist die wellicht voor mensen in haar omgeving ook handig waren. Ook na de cursus is de app een grote bron van informatie, legt de docent uit.

Na de pauze staat participatie wederom centraal. Cursisten ontvangen een gratis A-Kaart (Antwerpse stadspas) en 3 maanden gratis toegang tot de bibliotheek. Ze leren hoe ze dit aan een loket in orde kunnen maken. Er wordt een filmpje getoond over de voordelen van de stadspas. De docent is streng, na de vakantie moet iedereen de pas geactiveerd hebben om zo toegang te hebben tot veel (gratis) activiteiten.

Om de bijeenkomst af te ronden legt de docent een groot aantal foto's op tafel en mensen kunnen aan de hand hiervan activiteiten kiezen. Ze zijn gerelateerd aan informatieve of actieve sessies in Antwerpen en zijn een mooie introductie tot wat men hier kan doen. Er zijn activiteiten met kinderen, sporten, concerten en vrijwilligerswerk. Infosessies gaan over ondernemerschap, computers, vrijwilligerswerk, leren fietsen, vaccinaties, hoger onderwijs, zwangerschap, Nederlands leren, etc.

Achteraf was het interessant om te reflecteren over de inhoud van de docentenhandleiding en de inhoud van de cursus. De centrale waarden van het leven in Vlaanderen waren opnieuw, als in eerdere observaties, grotendeels afwezig in de cursus. De inhoud was veelal praktisch. Ook illustreerde deze bijeenkomst hoe lastig het voor een docent kan zijn om mensen te motiveren. De app, de A-Kaart en de andere gratis activiteiten zijn een geweldige manier om deel te nemen en om het leven in de stad te ontdekken. De vraag blijft echter of dit gevoel in de groep gedragen wordt.

5. Casus: *formation à l'intégration citoyenne* in Charleroi

In Charleroi zijn we aanwezig geweest bij een bijeenkomst maatschappelijke oriëntatie. De organisatie in kwestie doceert 22 uur per week deze cursus. De locatie bevindt zich niet al te ver van het centrum van Charleroi, in een oud herenhuis. In de straat zijn er ook enkele anderen NGO's aanwezig. Er wordt hier niet alleen maatschappelijke oriëntatie gegeven maar ze assisteren vreemdelingen ook op andere manieren. Er worden bijvoorbeeld cursussen Nederlands gegeven door vrijwilligers, ook toegankelijk voor mensen die buiten de doelgroep van het beleid vallen en er is een maatschappelijk assistent aanwezig.

De bijeenkomst is een klein lokaal waar 11 personen kunnen zitten. De ruimte doet tevens dienst als kantoor van de docent en er is een computer en krijtbord. Ernaast is een ander klein lokaal en de tussendeuren kunnen geopend worden om samen één grotere ruimte te creëren. De bijeenkomst die we mogen volgen is de allereerste voor deze groep en er dient nog besloten te worden of men voor materiaal uit de *ateliers* (taalniveau onder A2) of de *formation* (taalniveau boven A2) gaat. De voertaal is Frans.

Acht vrouwen zijn aanwezig, één man is afwezig. Hij is voor de les langs geweest om zijn afwezigheid uit te leggen. De docent heeft iedereen voor de les zou beginnen een sms gestuurd ter herinnering. Ook heeft ze iedereen al eens ontmoet in een individueel gesprek.

Aan het begin van de les vraagt de docent naar iedereen's naam, de oorsprong van de naam en de betekenis. In eerste instantie waren de mensen wat weifelachtig en niet iedereen kende de betekenis van haar naam. Internet biedt soelaas. Het blijkt al snel dat namen in verschillende talen kunnen voorkomen en dat betekenissen erg verassend

kunnen zijn. De hele introductie vond plaats zonder naar de specifieke origine van de mensen te vragen. Daarna vraagt de docent iets meer informatie over de personen. Ze zou graag weten hoe lang ze al in België zijn en uit welk land ze komen. De groep vraagt verder naar de beroepen of diploma's die mensen hebben en naar de gezinssituatie. Deze introductie duurde meer dan een uur maar er werd wel familiariteit in de groep gecreëerd. De deelnemers komen uit Rusland, Roemenië (2), Syrië (2), Guinee-Conakry en Algerije. Hun taalniveau verschilt en er is één dame die echt niet kan volgen. Zo nu en dan spreken sommige dames even Arabisch om haar het één en ander uit te leggen en de docent laat dit gebeuren zonder er al te veel aandacht aan te schenken.

Na de pauze wordt er een uitgebreide uitleg gegeven over de werking van de organisatie. Daarnaast wordt er aan de deelnemers gevraagd wat ze verwachten om te leren in de cursus. Vervolgens worden de woorden burgerschap, integratie en participatie op het bord geschreven (in het Frans). De docent plakt er een klein papiertje naast met de vertaling in het Arabisch. Ze spreekt de taal niet maar dit helpt om de opdracht te verduidelijken. De groep wordt in twee gesplitst: de Arabisch-sprekenden en de rest. Een half uur lang dienen de deelnemers te noteren waar ze aan denken bij het zien van deze woorden.

Uit de gemengde groep komt dit naar voren: cultuur delen en erover leren, de wetten leren, bijdragen aan de properheid van België, geschiedenis, plaatsen bezoeken, de landstalen leren, deelnemen aan de ontwikkeling van België, anderen helpen en diversiteit respecteren.

De docent plaatst nu kleine foto's op tafel en door ernaar te kijken wordt men gevraagd om nog meer zaken te vinden die er ook mee te maken hebben. Aan de hand hiervan worden de volgende zaken nog toegevoegd: de overheid, het administratieve, sociale en economische systeem in België, volwassenenonderwijs, rechten en plichten, geografie, culturen, deelnemen aan het goed functioneren van het land, solidariteit, deelnemen met eigen inzet (*projet* in het Frans), gezondheid, studie, gelijkheid en racisme.

Naar aanleiding van deze observaties is het interessant om verder na te denken over verschillende zaken. Tijdens deze eerste les werd het duidelijk hoe men met verschillende technieken verbondenheid en openheid kan bewerkstelligen. Dit nam echter al wel 1,5 van de wettelijk verplichte 20 uren in beslag. Daarnaast bleek dat het niveau Frans te hoog was voor met name één dame. Later legde de docent uit dat zij waarschijnlijk naar een andere groep geplaatst wordt terwijl de rest onderwezen zal worden volgens de *formation à l'intégration citoyenne*. Als we tot slot de enorme hoeveelheid informatie en lesmateriaal zien wordt het meteen duidelijk dat dit onmogelijk in één (kortlopende) cursus behandeld kan worden. De vraag rest dan wat de impact van het programma is, dit zal te bezien worden in latere evaluaties.

III. De impact van (fundamentele) rechten en vrijheden in maatschappelijke oriëntatie

1. Bestaande periodieke en ad hoc evaluaties van het onderwijs

Het eerste, driejarig evaluatieonderzoek¹⁴ (Inburgering) liep van 15 december 2004 tot 31 januari 2007 en werd uitbesteed aan de K.U.Leuven, het Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA) en het Centrum voor Migratie en

¹⁴ 'Evaluatie 2007' bezocht op 26 april, 2018 <http://integratiebeleid.vlaanderen.be/publicaties/evaluatieonderzoek-inburgering-2007>

Interculturele Studies (CeMIS) van de Universiteit Antwerpen. Het laatste evaluatieonderzoek¹⁵ (Inburgering) dateert van 2010. Dit onderzoek werd uitgevoerd door het HIVA Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving. Het HIVA heeft de impact van het inburgeringsbeleid nagegaan en een analyse gemaakt van de vertaling van het Vlaamse inburgeringsbeleid op het terrein.

In Wallonië voorziet artikel 152/9 van de *Code wallon de l'action sociale et de la santé* elke 2 jaar een evaluatie wat betreft het functioneren en het management van het integratie traject. Doel is om verbeterpunten hiervan op te lijsten. Een eerste evaluatierapport is in juli 2017 aan de overheid aangeboden.¹⁶ Dit rapport is voornamelijk kwantitatief. Een kwalitatief rapport is voorzien tegen het einde van de regeerperiode. Deze evaluatie ligt gecompliceerder. Uit een interview hebben we vernomen dat in de wetgeving geen criteria zijn opgenomen waarop de evaluatie gebaseerd zal worden, wat een evaluatie met terugwerkende kracht belemmert. Er is eveneens een groot aantal organisaties waar het integratie traject aangeboden wordt, wat evaluatie bemoeilijkt. Deze evaluatie staat nog steeds op de planning en zal (onder andere) uitgevoerd worden door het *Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique* (IWEPS). De precieze uitvoering hiervan is nog onduidelijk op dit moment.

Op lokaal niveau zijn er meerdere periodieke evaluaties via ontmoetingen van belanghebbenden in het integratietraject. Hier worden ervaringen uitgewisseld. Het *Centre Regional d'Intégration de Charleroi* (CRIC) organiseert bijvoorbeeld dergelijke platforms. Het doel van deze ontmoetingen is om ervaringen uit te wisselen, doelstellingen te bereiken, verder onderwijs te ontvangen, verder te professionaliseren (zoals gevraagd in de wetgeving), te coördineren, activiteiten te bespreken, lokale initiatieven te harmoniseren, impulsen te geven aan nieuwe acties en diensten, het netwerk te versterken met andere operatoren op het gebied van integratie, beter aan te sluiten op aanbod en vraag, competenties van organisaties te delen, de agenda van organisaties te delen en om nieuwe burgerschapsmodules en lokale integratieplannen (PLI) op te stellen.

2. Indicatoren van de evaluaties

De lijst van indicatoren die gebruikt is om het inburgeringssysteem te evalueren in 2010 was erg lang. Deze evaluatie bestond uit verschillende rapporten: (1) inburgering in Vlaanderen¹⁷, (2) het inburgeringsbeleid in Vlaanderen: de efficiëntie en effectiviteit geëvalueerd¹⁸, (3) de impact van inburgering¹⁹ en (4) een samenvatting: de efficiëntie, effectiviteit en impact van het Vlaamse inburgeringsbeleid geëvalueerd²⁰. In de evaluatie van de efficiëntie en effectiviteit van het beleid werden veel onderzoeksvragen beantwoord. Centrale vraag in het onderzoek is in welke mate de uitvoerders (zowel uitvoerende organisaties als uitvoerende consultants) van het inburgeringsbeleid er in slagen de doelstellingen van het beleid te realiseren en of dit op een efficiënte en effectieve wijze gebeurt, gegeven het beleidskader. De vraag naar de effectiviteit wordt vrij eng ingevuld: het gaat om de mate waarin de formele doelstelling van het beleid wordt bereikt, namelijk het behalen van het inburgeringsattest. Deelvragen hier zijn: In welke mate is het inburgeringsbeleid effectief in termen van bereik, ondertekende contracten en behaalde attesten? In welke mate wordt de doelgroep bereikt? Hoe kunnen we dit uitleggen? Is de flow van het inburgeringstraject efficiënt vormgegeven? Hoe verloopt de samenwerking tussen de verschillende partners bij het vormgeving van het inburgeringsproces en dit zowel op het micro niveau als op het mesoniveau? Welke knelpunten kunnen hierbij eventueel worden gedetecteerd? Hoe zien de trajecten er inhoudelijk uit en zijn ze op maat van de nieuwkomer? Op welke wijze worden de decretale

---

¹⁵ 'Evaluatie 2010' bezocht op 26 april 2018 <http://integratiebeleid.vlaanderen.be/publicaties/evaluatieonderzoek-inburgering-2010>

¹⁶ Wallonie 2017 'Premier rapport d'évaluation du parcours d'intégration des primo-arrivants' (intern document)

¹⁷ De Cuyper, Peter, Miet Lamberts, Fernando Pauwels, Carissa Vets 'inburgering in Vlaanderen' HIVA 2010

¹⁸ De Cuyper, Peter 'Het inburgeringsbeleid in Vlaanderen: de efficiëntie en effectiviteit geëvalueerd' HIVA 2010

¹⁹ Pauwels, Fernando & Miet Lamberts 'De impact van inburgering' HIVA 2010

²⁰ De Cuyper, Peter, Miet Lamberts & Fernando Pauwels 'De efficiëntie, effectiviteit en impact van het Vlaamse inburgeringsbeleid geëvalueerd, HIVA 2010

wijzigingen met betrekking tot de inhoud van de trajecten geïmplementeerd? Hoe groot is de uitval tijdens de trajecten? Welke verklaringen kunnen worden aangereikt voor de uitval en hoe kan deze geremedieerd worden?²¹

In de hierop volgende evaluatie staat de impact van het beleid centraal. De kernvraag voor dit onderzoek is de vraag wat de impact is van het inburgeringsbeleid en het inburgeringstraject op de meerderjarige inburgeraars. Ze kijken hierbij verder dan enkel naar het louter behalen van een inburgeringsattest en willen nagaan wat de effectieve impact en meerwaarde is van het afgelegde traject voor de inburgeraars. Wat is het effect van het inburgeringstraject op het dagdagelijkse functioneren van de inburgeraar? Hoe heeft hij/zij het hele inburgeringstraject beleefd? Heeft het hem/haar geholpen in de zoektocht naar werk of naar een opleiding? Is hij/zij er meer zelfredzaam door geworden? Is er een verschil in de socio-economische positie van de nieuwkomers die een inburgeringstraject voltooid hebben, in vergelijking met hen die het niet voltooid hebben of niet gestart zijn? Dit zijn een aantal vragen dit in dit deel aan bod komen.²² De lijst van gebruikte indicatoren is simpelweg te lang om hier op te lijsten. Het belangrijkste om te onthouden is dat deze evaluaties gebaseerd zijn op uitgebreide kwantitatieve en kwalitatieve data.

In Wallonië richt het kwantitatieve rapport²³ zich met name op 3 zaken: ten eerste een schets van de huidige situatie, hoe het beleid geïmplementeerd is en wie wat doet. Ten tweede is er een beschrijving van de activiteiten van de regionale integratiecentra (CRI) en relevante statistieken zoals het aantal startgesprekken, het aantal vrijwillige en verplichte deelnemers in de *bilans sociaux*, ook naar gender. Het *bilan social* is het initiële gesprek waarin de situatie van de persoon en eventuele noden worden besproken. Men krijgt hier ook een kort overzicht van hun rechten en plichten. Dit duurt 4 uur en is onderdeel van het gehele traject. Het vindt plaats voordat de *formation à l'intégration* of het *atelier d'orientation citoyenne* begint, maar hier zijn geen cijfers over opgenomen in het rapport. Verder is er ook onderzocht hoe de doorstroming van de gemeenten naar de CRI's verloopt. Per CRI zijn er gemeenten genoteerd die het nalaten om regelmatig personen door te sturen naar het CRI. Dit zijn er toch wel een aantal. Dit is een van de voornaamste conclusies van het rapport naast het feit dat de meeste doeltellingen van het beleid gehaald worden (voor zover onderzocht in deze evaluatie). Een derde en laatste punt in het rapport gaat over het evaluatieproces op zichzelf en stelt de vraag hoe we best beleid analyseren terwijl de gevolgen van de implementatie hierin meegenomen worden. Deze evaluatie zal ingewikkelder zijn om uit te voeren maar des te interessanter voor de onderzoeksvragen van RACCOMBAT. We dienen echter af te wachten.

3. Feedback van de deelnemers

In Vlaanderen zijn er enkele commerciële getuigenissen van deelnemers die delen hoe ze inburgering beleefd hebben om meer deelnemers enthousiast te maken. Verder zijn er ook getuigenissen die in de grote evaluaties van 2007 en 2010 staan. Het derde deel van de evaluatie van 2007 is volledig gewijd aan het perspectief van de nieuwkomers in het integratiebeleid.²⁴ Een uitgebreide beschrijving van dit 228 pagina tellende is echter niet relevant aangezien het een verouderd document betreft. Een vraag blijft echter relevant namelijk de aanbevelingen die deelnemers zouden doen. Wat zouden zij veranderen als ze dat zouden kunnen doen? We selecteerden de aanbevelingen die vandaag de dag nog relevant zouden zijn: inhoud van de cursus actueel houden, geschreven cursus materiaal in eigen talen aanbieden, meer audiovisueel materiaal voorzien, samenvattingen voorzien op het einde van de cursus, meer praktijk opnemen en meer experts uitnodigen.²⁵ Deze laatste 3 aanbevelingen zijn in nu opgenomen. Wat betreft inburgering 'op maat van het individu' waren de aanbevelingen als volgt: organisatie van cursussen voor nieuwkomers en

²¹ De Cuyper, Peter 'Het inburgeringsbeleid in Vlaanderen: de efficiëntie en effectiviteit geëvalueerd' HIVA 2010, pp. 3- 4

²² Pauwels, Fernando & Miet Lamberts 'De impact van inburgering' HIVA 2010, p. 4

²³ Wallonie 2017 'Premier rapport d'évaluation du parcours d'intégration des primo-arrivants' (intern document)

²⁴ Geets, Johan, Steven Van den Eede, Johan Wets, Miet Lamberts & Christiane Timmerman 'Hoe wordt het inburgeringsbeleid geapprecieerd?' HIVA 2007

²⁵ Geets, Johan, Steven Van den Eede, Johan Wets, Miet Lamberts & Christiane Timmerman 'Hoe wordt het inburgeringsbeleid geapprecieerd?' HIVA 2007, pp. 84/85

personen die langer in België wonen, interesse en noden van deelnemers meenemen in de cursus, leersnelheid van de deelnemers in acht nemen.²⁶ Wat betreft de praktische organisatie werd er aanbevolen om het taalonderwijs en maatschappelijke oriëntatie beter op elkaar aan te doen sluiten, intensievere cursussen aan te bieden, meer lessen aan te bieden en een combinatie aan te bieden van NT2 en maatschappelijk oriëntatie, en continuïteit te beloven bij afwezigheid van de docent.²⁷ Aanbieders van inburgering kunnen ook hun eigen evaluaties organiseren. In Antwerpen heeft Atlas een klachtenbeleid waarop zij verbeteringen baseren en op het einde van de cursus is er steeds een algemene evaluatie. Er zijn op dit moment in Antwerpen geen grootschalige evaluaties aan de gang.

In Wallonië zijn er geen publiekelijk beschikbare getuigenissen van deelnemers beschikbaar waarin zij hun tevredenheid met het integratie onderwijs delen. Er zijn echter wel getuigenissen die de CRI's verzameld tezamen met de onderwijsinstellingen en de docenten. Deze tevredenheidsenquêtes zijn echter niet vrij beschikbaar en het is onduidelijk om dit meegenomen wordt voor de verdere ontwikkeling van het systeem.

IV. Conclusies en aanbevelingen

1. Kan het systeem van maatschappelijke oriëntatie bewustzijn creëren en mensen wapenen tegen racisme en xenofobie?

In Vlaanderen blijft de mate waarin maatschappelijke oriëntatie voor groter begrip zorgt en mensen wapent tegen racisme en xenofobie beperkt. Misschien zijn zelfs de vragen die mensen zelf stellen, tijdens de les of in de pauze, nog de voornaamste manieren om tegen deze zaken op te treden en erover te leren. Docenten kunnen deelnemers naar de juiste organisaties doorverwijzen die hen beter kunnen ondersteunen. Bewustzijn en duidelijkheid creëren rond racisme en xenofobie kan hier en daar succesvol zijn maar dit is niet structureel. Dit kunnen we concluderen uit zowel observaties als gesprekken met docenten. Om dit te bewerkstelligen is er op een grotere schaal inclusie van onze onderzoeksonderwerpen nodig. Tot op de dag van vandaag komen deze zaken beperkt of zelfs impliciet aan bod maar ze worden vaak overschaduwde door meer praktische (en soms urgentere) onderwerpen. De uitwerking van meer diepgaande docentenhandleidingen (over deze onderwerpen) wordt aanbevolen en docenten zouden in hun onderwijs steeds alert moeten zijn om te zien of er meer abstracte zaken zoals de centrale waarden van de samenleving aan bod kunnen komen. Dezelfde aanbevelingen gelden eveneens voor de Waalse situatie. Docenten hebben daar een enorme hoeveelheid docentmateriaal bij de hand maar moeten waken voor de diepgang in de cursus die ze geven. Als we naar de opzet van de cursus kijken, dan is dit gezien de zeer beperkte lestijd erg moeilijk.

2. Aanbevelingen

In Vlaanderen zijn onze aanbevelingen tweeledig. Ten eerste is er de afwezigheid van de waarden en abstracte principes in het onderwijs en de erg beperkte opname hiervan in de minimale doelstellingen. Terwijl er minimale instructie bestaat omtrent het opnemen van deze waarden in principes in de les is dit in de praktijk nog steeds afwezig of te impliciet aanwezig. Vaak is het de uitdaging om les te geven in een multiculturele context die het aankaarten van

²⁶ Geets, Johan, Steven Van den Eede, Johan Wets, Miet Lamberts & Christiane Timmerman ' Hoe wordt het inburgeringsbeleid geapprecieerd? HIVA 2007, p. 85

²⁷ Geets, Johan, Steven Van den Eede, Johan Wets, Miet Lamberts & Christiane Timmerman ' Hoe wordt het inburgeringsbeleid geapprecieerd? HIVA 2007, p. 85

deze onderwerpen bemoeilijkt. Ook hebben deelnemers vaak praktische vragen die de docent er niet toe uitnodigen dieper op deze abstracte zaken in te gaan. Hierdoor blijven de 5 centrale waarden van de samenleving (vrijheid, gelijkheid, solidariteit, respect en burgerschap) overschaduwd. Het zelfde geldt voor het kader waarbinnen deze waarden bestaan: democratie, de democratische rechtsstaat en pluralisme. De focus van het RACCOMBAT onderzoek ligt op de strijd tegen racisme, discriminatie en xenofobie en ook dit zal baat hebben bij een sterkere focus op deze normen en waarden. Ten tweede is er verbetering mogelijk gezien de grootte van het document 'algemene doelstellingen'. Een uitbreiding hiervan zou de aanbevelingen van punt 1 meteen kunnen aanpakken. Met dit document hebben het Agentschap Integratie en Inburgering, samen met de stedelijke organisaties Atlas Antwerpen en INGent, een lijst gemaakt van de zaken die absoluut aan bod moeten komen in de 60-urige cursus maatschappelijke oriëntatie. Per leeromgeving beschrijven 1 of 2 pagina's welke waarden behandeld kunnen worden. Dit is echter zeer beknopt en neemt het risico niet weg dat docenten het op hun eigen manier invullen (en evt. niet behandelen). Als, zoals nu het geval is, waarden en andere abstracte onderwerpen enkel in één rij van een tabel genoemd worden bijvoorbeeld: (basis waarde) gelijkheid – (praktische vertaling) gelijkheid tussen arm en rijk, men en vrouw, is dit simpelweg te abstract voor docenten om ermee aan de slag te gaan. Het is onmogelijk om, zoals nu, in enkele kernwoorden op één regel dit te behandelen. Een uitgebreidere beschrijving van elke leeromgeving is aangewezen samen met meer begeleiding rond de inclusie van abstracte waarden in de les. Inspiratie kan gezocht worden in de Waalse materialen, waar docenten een gehele server tot hun beschikking hebben. Dit maakt het eveneens meer waarschijnlijk dat inburgeraars een programma krijgen dat niet te veel verschilt van docent tot docent of instelling tot instelling.

In Wallonië zal onze grootste aanbeveling reeds uitgevoerd worden. Op dit moment staan er slechts 20 uur voor de opleiding maar dit is ontoereikend. In de toekomst zal dit uitgebreid worden naar 60 uur. Dit zal deels de paradoxale situatie oplossen van de uitbereide server met lesmateriaal en de zeer beperkte mogelijkheid om het materiaal te gebruiken in de beperkte lessen. De wetgeving is echter nog niet aangepast.²⁸ Andere aanbevelingen richten zich op de inclusie van de ontvangende maatschappij en de creatie van een app om nieuwkomers op de lange termijn ook te ondersteunen in hun integratieproces. Docenten hebben geïllustreerd dat studiebezoeken en gastsprekers in de les van belang zijn maar hoe dit in de huidige wetgeving niet onderschreven wordt. Een docent legt zelfs uit dat dit afgeraden wordt aangezien het niet wettelijk vastgelegd is. Door docenten toe te staan en aan te moedigen om dit te doen kunnen nieuwkomers in contact komen met lokale inwoners in een open en stimulerende omgeving. Onze laatste aanbeveling is gericht op duurzame en blijvende ondersteuning voor nieuwkomers na hun traject. Aangezien de cursus erg kort is, is het waarschijnlijk dat men met name na afloop nog met veel vragen zit. In Antwerpen is er een vrij beschikbare app ontwikkeld voor nieuwkomers (hoewel iedereen hiervan kan profiteren). De introductie van een dergelijke app, in de grotere steden van Wallonië bijvoorbeeld, kunnen participatie en zelfredzaamheid van de nieuwkomers drastisch verbeteren op een langdurige, duurzame manier.

---

²⁸ [“Persbericht Alda Greoli”](#), bezocht op 24 januari 2018.

Bibliografie

Documenten

Agentschap Integratie en Inburgering, Maatschappelijke oriëntatie (jaar onbekend)

De Cuyper, Peter, Miet Lamberts, Fernando Pauwels, Carissa Vets 'inburgering in Vlaanderen' HIVA 2010

De Cuyper, Peter 'Het inburgeringsbeleid in Vlaanderen: de efficiëntie en effectiviteit geëvalueerd' HIVA 2010

De Cuyper, Peter, Miet Lamberts & Fernando Pauwels De efficiëntie, effectiviteit en impact van het Vlaamse inburgeringsbeleid geëvalueerd, HIVA 2010

De Cuyper, Peter 'Het inburgeringsbeleid in Vlaanderen: de efficiëntie en effectiviteit geëvalueerd' HIVA 2010

DISCRI, Droits fondamentaux (jaar onbekend)

DISCRI, Intermède – Modules 2 & 3 (jaar onbekend)

DISCRI, Module 2, Fiche N°2 (jaar onbekend)

DISCRI, Module 2, Fiche N°3 (jaar onbekend)

DISCRI, Module 3 Fiche N°5 (jaar onbekend)

DISCRI, Module 4, Fiche N°4 (jaar onbekend)

Geets, Johan, Steven Van den Eede, Johan Wets, Miet Lamberts & Christiane Timmerman 'Hoe wordt het inburgeringsbeleid geapprecieerd?' HIVA 2007

Pauwels, Fernando & Miet Lamberts 'De impact van inburgering' HIVA 2010

Wallonie 2017 'Premier rapport d'évaluation du parcours d'intégration des primo-arrivants' (internal document)

Websites

'Evaluatie 2007' bezocht op 26 April 2018 <http://integratiebeleid.vlaanderen.be/publicaties/evaluatieonderzoek-inburgering-2007>

'Evaluatie 2010' bezocht op 26 april 2018 <http://integratiebeleid.vlaanderen.be/publicaties/evaluatieonderzoek-inburgering-2010>

"Persbericht Alda Greoli", bezocht op 24 januari 2018, <http://greoli.wallonie.be/home/presse--actualites/publications/la-ministre-alda-greoli-et-le-gouvernement-wallon-amplifient-le-parcours-dintegration-pour-une-wallonie-davantage-inclusive.publicationfull.html>